

викладача та здобувача. Саме такий підхід здатний забезпечити формування якісного людського капіталу, необхідного для майбутнього повоєнного відновлення та розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрющенко В., Джура О., Богданова Н. Культура життєтворчості особистість і освіта. «МП Леся», 2017. С. 126.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. УНУ ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2008. С. 238.
3. Кремень М. Г. Філософія людиноцентризму в системі сучасних цінностей: Доповідь на церемонії присвоєння титулу доктора Honoris Causa в Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (м. Варшава, Польща), 24 травня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. №5(1). С. 1–6.
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
5. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG 2015). Київ: ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.

Сергій РИК

*Кандидат філософських наук, доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
Переяслав, Україна
ryksm@ukr.net*

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ У СТРУКТУРІ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

Етика виникла на початку людської цивілізації й до сьогодні залишається предметом гострих теоретичних дискусій між представниками різних філософських шкіл і напрямів. Збагачуючи та розвиваючи духовне життя і гуманітарну культуру суспільства, вона сприяє формуванню нових ідеалів і культурних цінностей, виховує розум і почуття, впливає на зміну звичаїв і традицій цілих поколінь. Унаслідок своєї світоглядної значущості проблема місця і ролі етики та морально-етичних цінностей у системі гуманітарної освіти постійно перебуває в центрі уваги дослідників і має не лише академічне, а й вагоме практичне значення.

Генезис етики органічно перетинався з процесом становлення системи гуманітарної освіти, яка сприяла розвитку свідомості та самосвідомості людини. Як зазначав Е. Левінас – етичний філософ, професор Сорбонни, – у бесідах із Ф. Немо: «Етика являє собою первинну філософію, від якої беруть сенс інші галузі метафізики» [1, с. 11]. Етика виступає своєрідним субстанційним компонентом усвідомлення людиною себе як суб'єкта

соціальної діяльності. Остаточне утвердження морально-етичного ставлення людини до світу означає набуття нею власної суб'єктності, усвідомлення себе як окремої та самодостатньої цінності, виняткової сутності в невиразному конгломераті об'єктів природи. Тому чим розвиненішою є морально-критична самосвідомість суспільства і чим вищим є рівень його духовної та гуманітарної культури, тим вагомніше місце серед гуманітарних цінностей посідає етика, проблематика якої завжди звернена до реального світу та людини з її актуальними інтересами й потребами.

Самосвідомість епохи знаходить своє вираження в системі найбільш універсальних світоглядних структур, у загальних уявленнях про світ і місце людини в ньому, які характеризують кожний конкретний історичний етап розвитку суспільства. Існують морально-світоглядні універсалиї – благо, добро, свобода, справедливість, гідність тощо, – які, формуючись на основі певного рівня суспільно-історичних відносин, відображають відповідне бачення людиною як природних, так і соціальних явищ. Їхній зміст постійно змінюється і збагачується завдяки узагальненню якісно нових здобутків науки, передусім гуманітарної. Між етикою і буттям лежить широкий спектр гуманітарних наук, і саме вони становлять ту найближчу основу, на яку спирається моральна свідомість і через яку в неї проникає освоєна людиною суспільно-історична дійсність. Таким чином, розвиток гуманітарно-наукової сфери суспільства відображається у зміні змісту та взаємозв'язків глибинних морально-світоглядних структур і ставить перед етикою завдання адекватного осмислення цих змін у раціонально-теоретичній формі та вироблення на їхній основі концептуальних моделей майбутніх гуманістичних шляхів розвитку людства.

Цей процес здійснюється завдяки гуманітарно-теоретичному мисленню у сфері моральної проблематики, встановленню нових змістово-логічних зв'язків між етичними категоріями, виявленню сучасних контекстів їхнього взаємовідношення з гуманітарною спадщиною. Подібна робота з етичними поняттями кристалізує категоріальні структури моральної свідомості, які генерують нове, нетипове для конкретної епохи бачення соціального світу. У них концентруються новаторські, прогностичні моделі можливих гуманістичних шляхів розвитку людської спільноти. На сучасному етапі розвитку суспільства від етики вимагається глибоке вивчення особливостей історичного процесу, раціонально-теоретичне та аксіологічне переосмислення нових явищ у всіх сферах суспільного життя, концептуальний аналіз тенденцій соціокультурного розвитку як на національному, так і на загальнолюдському та загальнокультурному рівнях.

Намагаючись визначити власну сутність і своє місце в системі гуманітарної освіти, етика водночас розкриває низку суттєвих особливостей гуманітарної сфери людського буття і культури та опосередковано характеризує її аксіологічні тенденції. Однак щойно зовнішні умови соціального функціонування етики починають посилювати її апологетичну функцію в суспільстві, вона одразу втрачає свій критично-конструктивний потенціал і творчий вплив на гуманітарну рефлексію епохи. Це призводить до замикання етичних текстів самих на собі, наповнення етичних теорій казенним моралізаторством і самодостатньою «моральністю», що значно ускладнює морально-етичне осмислення життєвих проблем. Розвиток етики набуває екстенсивного характеру, а в її теорії та практиці провідну роль починають відігравати формальні імперативи, аналогії, штампи, ярлики тощо. У результаті відбувається тиражування уніфікованих стереотипів морального мислення та стандартизованих форм діяльності й поведінки.

Ураховуючи зазначене, гуманітарна освіта повинна допомагати людині ефективно орієнтуватися і діяти в складному природному та соціально-історичному світі. Тому одним із головних її завдань є пошук найкоротших шляхів залучення сучасних здобувачів освіти до ґрунтового оволодіння загальнолюдськими морально-етичними цінностями. Сам процес формування морально-етичних цінностей в індивідуальній свідомості особистості реалізується через взаємодію багатьох чинників соціалізації індивіда.

У системі гуманітарної освіти цей процес здійснюється на двох рівнях: на рівні окремого індивіда та на рівні суспільства загалом. На першому, індивідуальному рівні гуманітарна освіта відіграє важливу роль в оцінюванні та засвоєнні існуючих моральних норм і максим. Вона ґрунтується на аналізі реального внутрішнього розвитку суб'єкта та оцінці тих змін, які відбуваються в його моральному світосприйнятті під впливом гуманітарно-освітніх процесів. Тут не створюється нова система цінностей, а відбувається ознайомлення особистості з уже існуючими моральними імперативами, що відображають інтереси поступального розвитку соціуму. Водночас цей процес неможливо реалізувати без творчих рішень у сфері гуманітарної освіти, яка розкриває особливості гуманітарно-педагогічного впливу на світогляд особистості та забезпечує можливість формування нової системи цінностей в індивідуальній свідомості. Виконання цього завдання потребує не механічно-шаблонних, а креативних дій. Крім того, кожна історична епоха формує конкретний зміст цінностей, тому їх засвоєння потребує нестандартних інноваційно-педагогічних підходів.

На другому рівні гуманітарна освіта має опосередкований характер. Вона не здійснює прямого впливу на соціальні процеси, а реалізує його через

конкретну особистість. Індивідуальна творчість допомагає людині піднятися до вершин моральної креації. У такому разі вона стає здатною «завоювати» для себе соціальний простір і право на створення власних цінностей, запропонувати суспільству нову аксіологічну систему, новий моральний ідеал, який міг би адекватніше відображати потреби сучасного суспільного розвитку. Людина стає повноцінним суб'єктом соціально-історичного процесу. Подібна творчість можлива в ті історичні періоди, коли відбувається руйнування старих життєвих устоїв і виникає потреба в нових моральних орієнтирах, здатних окреслити контури майбутнього, більш досконалого суспільного устрою. Узагальнюючи історичний досвід, моральна свідомість виявляє приховані тенденції розвитку соціальної дійсності, які поки що існують лише в ідеальн формах. У межах соціуму вона знаходить і мобілізує відповідні суспільні сили, здатні втілити її цінності в життя. Ця програма певною мірою усвідомлюється й реалізується у діяльності історичних особистостей та лідерів соціально-демократичних рухів.

Отже, етика є фундаментальною складовою гуманітарної освіти та духовної культури суспільства, оскільки формує моральні орієнтири, світоглядні цінності й гуманістичні ідеали. У сучасних умовах її значення зростає у зв'язку з потребою осмислення нових соціокультурних викликів та вироблення моральних моделей суспільного розвитку. Гуманітарна освіта, спираючись на етичні засади, покликана не лише передавати моральні цінності, а й формувати творчу, відповідальну й духовно зрілу особистість, здатну бути активним суб'єктом суспільних перетворень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левінас Е. Етика і Безконечність. Діалоги з Філіппом Немо. Київ, «Port-Royal», 2001. 139 с.

Ольга ДАНКОВИЧ

*Кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського,
Тернопіль, Україна
hrystenko@tdmu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЦІННОСТІ В ПРОЦЕСІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Академічна доброчесність є ознакою якості освіти. Натомість недотримання принципів академічної доброчесності знецінює освіту як сферу людської життєдіяльності та чинник прогресивного розвитку суспільства. Сьогодні, коли